

DIASPORA REPUBLICII MOLDOVA: CONCEPT, ASPECTE ISTORICO- GEOGRAFICE ȘI GEODEMOGRAFICE

Dorin LOZOVANU, Dr. cercet. șt. coord.

Institutul Leibniz de Geografie Regională, EEGA, Leipzig, Germania

Institutul de Ecologie și Geografie, Chișinău, Moldova dorinlozovanu@yahoo.com

Abstract. One of the main current geodemographic processes that deeply affects the population of the Republic of Moldova is related to migration and the formation of communities in the diaspora. However, the historical-geographical aspects must be taken into account in order that a part of the historical territories of Bessarabia and Transnistria remained outside the borders of the current state of the Republic of Moldova, but include still a population deeply related to Moldova. In addition, although in the 19 century have prevailed immigration and the formation of new communities in the territories of Bessarabia and Transnistria, there was also emigration and the formation of compact Moldovan communities in other regions of the Russian Empire. The Soviet period led to the geographical diversification of the diaspora within the USSR, but the most extensive processes take place in the contemporary period, after independence, through the formation of new diaspora in the most European countries and in other countries of the world. The dynamics and distribution of these communities is constantly changing, requiring a detailed and constantly updated study, which is of great interest to the scientific community and to our society as a whole.

Key words: Moldova, diaspora, migration, communities, geodemography.

Introducere

Conceptul de diaspora s-a schimbat de-a lungul timpului, de la o definiție restrânsă pentru anumite grupuri etnice, ca evrei, greci sau armeni, până la categoria largă de populație care reprezintă rezultatul interacțiunii dintre patrie și țara gazdă. Totuși, există abordări diferite față de diaspora ca concept și reprezentare [1].

Caracteristicile diasporei includ un centru original, o patrie, care poate fi reală sau oarecum mitică, prezentă în memoria colectivă. Acest lucru este completat de credința și deseori de realitățile că aceste comunități nu pot fi pe deplin integrate în societatea și țara gazdă, în același timp, patria fiind idealizată și luată în considerare pentru întoarcere. Putem include în categoria diasporei diversele grupuri de populație care a fost dispersată din motive coloniale, voluntare sau forțate. Diaspora mobilizează adesea o identitate colectivă în solidaritate cu membrii co-etnici din alte țări [2].

În multe privințe, comunitățile din diasporă sunt legate de conceptul de grupuri etnice, pe care îl putem defini ca grupuri de oameni care împărtășesc caracteristici distinctive ale limbii, religiei, originii și relațiilor de rudenie. De asemenea, acest grup împărtășește sau crede într-o ascendență comună și de obicei are o patrie geografică ancestrală comună. Aceste grupuri de populație pot fi indigene sau provenite din migrație. Prin identitate, acestea ar trebui să se autodefinească și să aibă o solidaritate identitară comună, dar, pot fi consolidate subiectiv prin caracterizări etnice ale recensămintelor și sondajelor, prin includerea oficială în categorii de minorități, sau chiar „create” pe baza criteriilor rasiale, geografice, religioase și de altă natură [3].

Deci, conceptul de „diasporă” din sensul antic al grupurilor etnice particulare dispersate, s-a schimbat în perioada contemporană, într-o definiție largă a grupurilor de oameni care se

aseamănă într-un fel, fie că sunt naționale, etnice, religioase, culturale, rasiale legate de un anumit stat, regiune, spațiu, sau, în alte cazuri, pot fi și neteritorializate [4].

Materiale și metode

Pentru cercetarea diasporei sunt folosite mai multe metode, specifice geografiei populației, demografiei, sociologiei, antropologiei și etnologiei.

Cercetarea de birou include documentarea generală, tematică și comparativă din sursele academice publicate, pentru a construi un concept specific adaptat diasporei moldovenești. Metodologia statistico-demografică are un rol important prin colectarea datelor oficiale, la nivel global, național, regional și local. Sunt utilizate datele recensămintelor tuturor țărilor care au comunități relevante ale diasporei moldovenești. În special necesită a fi analizate comparativ geografic și cronologic detaliile structurilor etnice, lingvistice, confesionale, cetățeniei, țării de naștere, structurii socio-economice, structura populației pe sexe și vârste. Alternativ, necesită a fi consultate bazele de date ale ambasadelor, instituțiilor guvernamentale și non-guvernamentale.

Metodele sociologice sunt indispensabile cercetărilor caracteristicilor diasporei. Datele calitative și cantitative pot fi obținute prin efectuarea de sondaje și interviuri. Aici necesită a fi colectată baza de date a tuturor organizațiilor diasporei, structurate pe țări, profil, activitate, comunități specifice, care sunt abordate prin chestionare de sondaje și, în cazuri reprezentative, prin interviuri. Astfel pot fi colectate mai multe date de bază și informații detaliate cu privire la aspectele etno-culturale, socio-economice, relaționale. O altă sursă de cercetare reprezintă rețelele oficiale și neoficiale ale diasporei, care utilizează pe larg rețelele sociale prin aplicarea metodei "bulgărilor de zăpadă". Cele mai utilizate rețele, unde există comunități on-line active ale diasporei moldovenești, sunt Facebook (pentru majoritatea statelor), Odnoklasniki (în special Rusia), iar pentru comunicare operativă sunt larg răspândite grupurile pe Viber, Skype și WhatsApp.

Metodologia cercetărilor de teren este la fel de importantă și relevantă în cercetarea diasporei. Aceasta include cercetări de teren și interacțiunea cu comunitățile din diaspora, investigarea rețelelor de transport, interacțiunile în situațiile de criză, cum ar fi Covid-19, consecințele sociale, economice, psihologice și politice, importanța relațiilor familiale și de vecinătate etc. Rețelele diasporei sunt cercetate și prin intermediul instituțiilor religioase, a locațiilor de hrană și divertisment, restaurante, agenții de consultanță pentru locuri de muncă, programe și instituții educaționale, activități culturale și alte facilități conexe.

Una dintre cele mai importante metode utilizată pentru a reflecta rezultatele cercetării este cea cartografică. Metodologia cartografică utilizează baza de date colectată prin metode statistice și prin sondaje cantitative și calitative. Distribuția și numărul comunităților de diaspora și a particularităților etnice, lingvistice, de cetățenie, structurii pe sexe, vârste, socio-economice, confesionale, educaționale, cauzele migrației și alte aspecte specifice ale comunităților din diaspora pot fi prezentate în diverse hărți detaliate. Cartografierea propusă ar trebui să combine cartografia tradițională cu hărțile interactive, iar rezultatele pot fi sub formă de atlase tipărite și materiale on-line [5].

Discuții și rezultate

Formarea unor diaspore legate ca origine și etnie de teritoriul actualei Republici Moldova, nu este un fenomen nou. Mereu au existat fluxuri de populații care au migrat în căutarea unor condiții socio-economice mai bune, sau au fost deplasate forțat, a depins mult de încadrarea politică a teritoriului, de facilitățile de călătorie, situația socio-economică și posibilitățile oferite.

O analiză cantitativă și calitativă a comunităților din diasporă necesită luarea în considerație a tuturor grupurilor posibile, unele din ele putând fi considerate ca o diasporă istorică, stabilită de mult timp, altele ca o diasporă etno-teritorială, fiind autohtoni în teritorii legate de Republica Moldova, iar cei mai mulți fiind originarii din Republica Moldova care au emigrat definitiv sau temporar în ultimele decenii, fiind stabiliți în alte state. În funcție de ce criteriu folosim, vom avea diverse aprecieri ale numărului celor care pot fi considerați ca diasporă într-o formă sau

alta. Oricum numărul unei populații care poate fi numită diaspora legată de Republica Moldova depășește un milion de persoane, iar cei proveniți din migrațiile din ultimele decenii continuă să crească numeric și pot ajunge degrabă la 1/3 din populația actuală a Republicii Moldova.

Astfel, există o populație care se identifică etnic și sau de origine din teritoriile Moldovei, care formează areale oarecum compacte în urma emigrărilor din sec. 19 sau chiar 18. În primul rând aici putem încadra etnicii moldoveni care s-au stabilit în regiuni ale Ucrainei de est, centrală și de sud, încă din sec. 18, înființând localități în regiunile Nikolaev, Kirovograd, Zaporojie, Donețk și Lugansk. O mare parte s-au asimilat, însă mulți păstrează încă identitatea și memoria originii moldovenești, sau legată de teritoriile Basarabiei și Transnistriei, de unde cândva strămoșii au emigrat, cum e cazul de exemplu a bulgarilor, găgăuzilor și albanezilor, originari din Basarabia și stabiliți în regiunea Zaporojie în a doua jumătate a sec. 19. Printre diaspore istorice pot fi considerați și etnicii moldoveni care s-au stabilit la jumătatea sec. 19 în ținutul Krasnodar, sau la începutul sec. 20 în ținutul Primorie, ambele din Federația Rusă. În această categorie a diasporei vechi, originare din Basarabia, pot fi încadrați și emigranții din anii 20 ai sec. 20 în Brazilia și Argentina, majoritatea etnici bulgari, găgăuzi, ruși, nemți sau evrei, dar care păstrează până în prezent identitatea istorică de basarabeni. [5]

Republica Moldova în prezent are printre cele mai ridicate rate ale migrației forței de muncă, devenit în topul mondial al statelor dependente de contribuția economică a diasporei emigrate temporar sau definitiv. Deși inițial majoritatea celor plecați au avut scopul de a munci temporar în străinătate și a se întoarce la locul de baștină, incertitudinea, condițiile socio-economice, politice, circumstanțele familiale, adaptarea în noile locuri, a făcut ca o bună parte să mizeze pe stabilirea prelungită care a devenit permanentă.

Distribuția spațială și aspectele geodemografice actuale țin de circumstanțele istorice, socio-economice, etno-lingvistice, culturale, politice, geografice și juridice. Astfel prioritate au avut statele și regiunile care au însumat mai multe dintre aceste condiții. O caracterizare geodemografică succintă pe principalele state și regiuni de răspândire a diasporei moldovenești evidențiază câteva state relevante, în trecut și prezent:

Federația Rusă: după diversele estimări oficiale și neoficiale, pot fi incluși la categoria de diasporă legată de Republica Moldova circa jumătate de milion de persoane. Datorită perioadei îndelungate de peste două secole de existență în aceleași formațiuni statale, ca Imperiul Rus și URSS, contactele cu teritoriile actuală Federații Ruse au existat de mult timp. Aici identificăm diverse categorii de persoane cu legături directe de origine și identitate ce țin de Moldova. Astfel, conform recensământului din 2010, circa 160 mii de persoane au identitatea etnică de moldoveni și români, regiunile cu cel mai mulți etnici moldoveni stabiliți sunt Moscova, St. Petersburg, Krasnodar, Rostov, OA Yugra, OA Yamalo-Neneț. Aici se includ atât cei care au origine moldovenească, stabiliți din sec. 19 și 20, precum și cei care s-au stabilit recent. Numărul celor aflați temporar, care ajungea la 500 mii, are tendințe de scădere în ultimul deceniu, cauzele fiind la fel cele socio-economice.

Dintre statele Uniunii Europene, cel mai relevante sunt Italia cu peste 150 mii, Spania cu peste 20 mii, Grecia cu peste 10 mii, Portugalia cu peste 7 mii, Franța cu peste 7 mii, Germania cu peste 15 mii [5, 6]. Aici e vorba aproape în totalitate de originarii din Republica Moldova emigrați permanent sau temporar în ultimele trei decenii. Este foarte dificil de estimat numărul exact din mai multe cauze: majoritatea au și cetățenia unui stat UE, în mare parte a României, datele statistice sunt incomplete și în unele cazuri irelevante chiar. De exemplu pentru Marea Britanie în 2018, sursele oficiale britanice estimau cca 16 mii, datele ambasadei R. Moldova cca. 9 mii, iar estimările din cercetare scot în evidență existența a peste 50 mii ce țin de diaspora moldovenească, fiind în creștere ultimii ani [5, 6].

În prezent geografia răspândirii diasporei moldovenești depășește hotarele Europei și ex-URSS, comunități importante fiind și în SUA (peste 50 mii), Canada (peste 20 mii), Israel (peste 15 mii), sau mai puțin numeroase de câteva sute în state ca EAU, Qatar, Arabia Saudită, Australia, Liban, China, Japonia, Coreea de Sud, Brazilia etc. [6].

Concluzii și recomandări

Diaspora moldovenească, sau cea legată de Republica Moldova, devine o realitate tot mai evidentă și prezentă în toate sferele din viața socio-economică, politică, culturală, educațională a Republicii Moldova și statelor unde s-au stabilit. Necesitatea cunoașterii cât mai obiective a acesteia impune realizarea unor cercetări detaliate, deseori dificil de finalizat. Instituțiile de stat, cum ar fi Biroul Relații cu Diaspora, ambasaderele, CEC, ministerele de resort, interacționează tot mai mult cu diaspora, care devine un element omniprezent al societății moldovenești actuale.

Mulțumiri / Acknowledgment

Cercetarea este realizată în cadrul programului Diaspora Engagement Hub, subprogramului „Reîntoarcerea profesională a diasporei”, proiectul ”Cunoașterea Diasporei prin educație”, implementat de Biroul Relații cu Diaspora din cadrul Cancelariei de Stat a Republicii Moldova cu suportul Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC).

Bibliografie

1. Safran, William (1991): *Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return*. In: *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*. Volume 1, Number 1, Spring. pp. 83-99.
2. Cohen, Robin (2008): *Global Diasporas: An Introduction*. Routledge. London & New York.
3. Coleman David, Salt John (1996): *Demographic Characteristics of the Ethnic Minority Population*. London. Office of Population Censuses and Surveys. HMSO.
4. Dufoix, Stephane (2008): *Diasporas*. University of California Press.
5. Lozovanu, Dorin (2019): *Comunități Etnice și Diaspora în timp și spațiu*. Chișinău
6. *Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova 2014-2018 (2019)*, Chișinău